

VROUWEN EN MANNEN IN HETEROSEKSUELE INTERACTIE; EEN ONDERZOEK ONDER NEDERLANDSE STUDENTEN^o

I. Vanwesenbeeck^{1,2}, M. Bekker² en A. van Lenning²

Interactiegedrag in heteroseksuele contacten is onderzocht in relatie tot leeftijd, relatie status, ervaringen met seksuele dwang, attitudes ten aanzien van gender en seksualiteit, liefdesstijlen (Ludus en Eros) en seksuele problemen (preoccupatie en inhibitie). De onderzoeksgroep bestond uit 275 vrouwelijke en 111 mannelijke studenten (gemiddelde leeftijd 22.4 jaar), die ervaring hadden met heteroseksuele gemeenschap. Drie interactieschalen werden ontwikkeld: angstige onzekerheid, pro-actieve controle en defensieve controle.

Sekseverschillen in interactiegedrag waren in overeenstemming met stereotiepe heteroseksuele scripts: vrouwen rapporteerden meer angstige onzekerheid en defensieve controle, mannen scoorden hoger op pro-actieve controle. Sekseverschillen op de onderzochte correlaten waren ook in overeenstemming met de verwachtingen en andere wetenschappelijke evidentie. Bijvoorbeeld, mannen rapporteerden conservatievere attitudes ten aanzien van de verhoudingen tussen vrouwen en mannen en scoorden hoger op seksuele dwangmatigheid, seksuele sensatiedrang, seksuele preoccupatie en een Ludus liefdesstijl. Vrouwen hadden vaker seksuele dwang ervaren en scoorden hoger op seksuele angst en seksuele inhibitie.

Het interactiegedrag van mannen bleek stereotieper (hogere scores op pro-actieve controle) naarmate ze vijandige en conservatieve gender attitudes en een Ludus liefdesstijl sterker onderschreven en hoger scoorden op seksuele sensatiedrang en seksuele preoccupatie. Het interactiegedrag van vrouwen bleek stereotieper (hogere scores op angstige onzekerheid en defensieve controle) naarmate ze meer seksuele angst, conservatievere gender attitudes en meer seksuele inhibitie rapporteerden en alleenstaand en jonger waren. Vrouwen die ervaring hadden met seksuele dwang rapporteerden meer angstige onzekerheid en minder defensieve controle. Het sterker aanhangen van een Eros liefdesstijl was geassocieerd met minder angstige onzekerheid en meer (zowel defensieve als pro-actieve) controle onder vrouwen.

Seksualiteit is complex sociaal gedrag, dat zich continu verhoudt tot context, cognities en emoties. Met name in *heteroseksualiteit* zijn cognities, emoties en gedragingen voor een belangrijk deel doordrongen van cultuurgebonden voorstellingen over passende genderposities. Het traditionele heteroseksuele script steunt sterk op noties over (polarisatie van) een mannelijke subject-positie (vaak te herkennen in volhardend seksueel initiatief) en een vrouwelijke object-positie (veelal herkend in verleidend gedrag en goed afgepaste inschikkelijkheid). Actieve seksualiteit wordt nog steeds voornamelijk als 'mannelijk' gecodeerd, historische verschuivingen ten spijt. Het behoeft nauwelijks betoog dat dit gegeven verreikende consequenties kan hebben voor sekseverschillen in initiatief en orkestratie in heteroseks en in samenhang daarmee met de controle over de interactie.

Vele studies hebben inmiddels een gebrek aan controle door vooral vrouwen in (onderhandelingen over) heteroseksueel gedrag gesignaleerd (e.g. Amaro, 1995; Holland, Ramazanoglu, Scott, Sharp & Thomson, 1990; Kane, 1990; Kippax, Crawford, Waldby & Benton, 1990), en gewezen op de vergrote risico's die vrouwen daarmee lopen op het vlak van de lichamelijke en geestelijke gezondheid. Zelfs als we de vele vormen van aperte seksuele grensoverschrijding buiten beschouwing laten, houden we vele beschrijvingen van onevenwichtige interactie tussen vrouwen en mannen over. Niet alleen de nog steeds dominante fallocentrische definities van heteroseksualiteit, maar ook daaraan gekoppelde seksespecifieke socialisatie op het gebied van seks en de (sociaal-economische) afhankelijkheid van grote groepen vrouwen worden hierbij steevast, en terecht, als verklaringen aange-

¹ Dr. Ine Vanwesenbeeck, Programmaleider 'Seksualiteit en sekse', Nederlands Instituut voor Sociaal Sexuologisch Onderzoek (NISSO), Utrecht.

² Dr. Marrie Bekker en Dr. Alkeline van Lenning Universitair Docenten Vakgroep Vrouwenstudies, Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg.

^o Geaccepteerd voor publicatie 30 juni 1998.

voerd. Ook in een recente serie uitgebreide interviews met jong volwassen vrouwen en mannen in Nederland en Engeland werd veel ondersteuning gevonden voor een visie op heteroseksuele interacties waarin, grofweg, de jongens aan seks denken en de meiden 'the male in the head' hebben (cf. Holland, Ramazanoglu, Sharp & Thomson, 1995). Het bleek eens te meer hoezeer vooral de jonge vrouwen belemmerd werden om hun heteroseksuele contacten actief vorm te geven in overeenstemming met hun wensen door uiteenlopende vormen van onzekerheid, ambivalentie en verwarring (Vanwesenbeeck, 1997).

Tevens is er echter op gewezen, dat het standaard heteroseksuele script niet samenvalt met en al helemaal geen afdoende verklaring biedt voor de veelheid aan heteroseksuele ervaringen, emoties en gedragingen van vrouwen en mannen (cf. Byers, 1996). Het is zelfs gesuggereerd dat het standaard heteroseksuele narratief over heteroseksualiteit zo angstvallig in stand gehouden wordt *juist omdat* seksuele relaties en ervaringen, niet in laatste instantie heteroseksuele, eigenlijk vaak eerder een bedreiging dan een bevestiging vormen voor de veronderstelde genderpolariteit (Segal, 1994). In dit artikel gaan wij, om te beginnen, na in hoeverre het standaard heteroseksuele script (nog) te herkennen valt in heteroseksueel interactiegedrag van Nederlandse studenten m/v. Minstens zo interessant is echter onze daaraan gekoppelde vraag naar de (cognitieve, emotionele, ervarings-) factoren die van invloed zijn op de mate waarin vrouwelijke en mannelijke studenten genderstereotiep seksueel gedrag vertonen.

In de literatuur worden talloze aanwijzingen gegeven welke cognities, emoties en ervaringen van belang zouden zijn in de wijze waarop vrouwen en mannen zich (actief dan wel passief) gedragen in (hetero)seksuele interacties. Negatieve emoties ten aanzien van seksualiteit zoals angst en schuld ('erotophobia' en 'sex guilt') zijn, bijvoorbeeld, vaak gerelateerd aan incompetent want al te passief en terughoudend seksueel interactief gedrag voor zowel vrouwen als mannen, in het bijzonder op het vlak van anticonceptie en condoomgebruik (Fisher, Byrne, White & Kelley, 1988; Gerrard, Gibbons & McCoy, 1993). Een ander voorbeeld is dat daders van seksueel geweld relatief sterke vijandige, 'adversarial' gender-attituden blijken te hebben en rigide, traditionele sekserol stereotiepen sterker blijken aan te hangen dan andere mannen (e.g. Burt, 1983; Mosher & Anderson, 1986; Muehlenhard & Linton, 1987; Rapaport & Burkhart, 1984; Reilly, Lott,

Caldwell & DeLuca, 1992). Daders van seksueel geweld lijken bijzonder aangetrokken te worden door seksuele scripts die hen voorstellen als machtig, hypermannelijk, en de situatie beheersend (Marshall, Hudson & Hodgkinson, 1993). Deze voorkeur wordt vaak geïnterpreteerd als een gevolg van gevoelens van machteloosheid en sociale incompetentie (Lisak & Roth, 1988; Marshall & Barbaree, 1985) en deze worden, op hun beurt, vaak teruggevoerd op onveilige hechtingspatronen en/of ervaringen met fysiek en seksueel geweld tijdens de kindertijd, welke daders van seksueel geweld inderdaad relatief vaak ten deel gevallen lijken te zijn (e.g., Malamuth, Sockloskie, Koss & Tanaka, 1991; Muster, 1992; Stevenson & Gajarski, 1991).

Voor vrouwen daarentegen is aangetoond dat actief en assertief gedrag dat (onder andere) effectief zou kunnen zijn in het voorkómen van seksueel geweld, juist gehinderd wordt door eerdere ervaringen met seksueel geweld. Flashbacks van het trauma zouden vrouwen verlammen op het moment dat zich een nieuwe situatie van seksuele dwang voordoet (Lundberg-Love & Geffner, 1989). Of ervaringen met geweld zouden een algeheel gevoel van machteloosheid in seksuele interacties met zich meebrengen. Vrouwelijke slachtoffers van seksueel geweld in de kindertijd worden relatief vaak gerevictimizeerd (Draijer, 1990; Römken, 1989; Russell, 1984; Vanwesenbeeck, 1994; Wyatt, 1991). Aangeleerde hulpeloosheid, lagere zelfwaardering en/of negatievere emotionele betekenissen van seksualiteit worden hier vaak aangevoerd als verklaringen, omdat vrouwen daardoor niet in staat zouden zijn agressief gedrag te stoppen als ze ermee geconfronteerd worden. Ook van vrouwen met traditionelere genderopvattingen wordt soms gesuggereerd dat ze een verhoogd risico lopen om tot ongewenste seks gedwongen te worden (Lundberg-Love & Geffner, 1989). Een verklaring zou kunnen zijn dat traditionelere vrouwen zich meer verplicht voelen aan mannen, maar het zou ook kunnen zijn dat ze meer risico lopen omdat ze wellicht vaker met traditionelere mannen seks hebben. Vaak is echter geen verband gevonden tussen genderattituden en ervaringen met gedwongen seks onder vrouwen (Koss, 1985; Muehlenhard & Linton, 1987; Reilly, Lott, Caldwell & DeLuca, 1992; Spence, Losoff & Robbins, 1991). Dit hangt ongetwijfeld samen met het feit dat het gedragsmatige aandeel van de dader in seksueel geweld nu eenmaal groter is dan dat van het slachtoffer. Een alternatieve verklaring zou kunnen zijn dat traditionele genderopvattingen voor vrouwen

evenzeer met inschikkelijkheid als met afhoudendheid te maken hebben. Tegenstrijdigheid in de seksuele voorschriften voor vrouwen en daaraan gekoppelde ambivalentie in de vrouwelijke seksbeleving is van alle tijden. Waar vrouwen aangewezen zijn tegelijkertijd zowel symbool als bewaker van seksualiteit te zijn, wordt lust gehinderd en ontstaat er een tegenstelling tussen seksuele vrijheid en seksuele veiligheid.

Naast ervaringen met seksueel geweld en daarmee samenhangende emotionele betekenissen van seksualiteit en attitudes ten aanzien van genderrelaties, kunnen sekse- en cultuur-gebonden seksuele 'problemen' invloed uitoefenen op de mate waarin het seksuele gedrag van vrouwen en mannen stereotiep genoemd kan worden. Zo zal de mate waarin men seksueel geïnhibeerd dan wel gepreoccupeerd is ongetwijfeld samenhangen met de mate van passiviteit dan wel activiteit in seksuele contacten. Ook de verschillende betekenissen die aan relaties gehecht worden zijn vermoedelijk van invloed op seksueel interactiegedrag, evenals de aard van de relatie (vast dan wel 'los') waarin het contact plaatsvindt. In deze studie willen we de verschillen tussen de seksen wat betreft seksueel interactiegedrag onderzoeken om deze vervolgens te bestuderen in het licht van de genoemde, relevant geachte, factoren.

Methoden en instrumenten

In 1997 zijn 950 studenten van zes verschillende universiteiten in het land benaderd met een uitgebreide vragenlijst over hun seksuele leven. Daarvan hebben 526 (355 vrouwen en 171 mannen) de vragenlijst volledig ingevuld teruggestuurd. Dit responspercentage van 55% is niet ongebruikelijk in onderzoek naar seksualiteit (zie van Zessen en Sandfort, 1991). In dit verslag beperken we ons tot die respondenten die ervaring hadden met heteroseksuele gemeenschap (met wederzijdse instemming) en die zichzelf als heteroseksueel omschreven. Deze gereduceerde onderzoeksgroep bestaat uit 275 vrouwen en 111 mannen (respectievelijk 78% en 65% van de respondenten). Tabel 1 laat enkele kenmerken van de onderzoeksgroep zien.

De demografische kenmerken laten in het algemeen grote overeenkomst tussen vrouwen en mannen zien, hetgeen vergelijkingen tussen de seksen goed mogelijk maakt. Er is wel een verschil in relatie-status: meer mannen dan vrouwen zijn alleenstaand. Bij de vergelijkingen tussen de seksen zal dit verschil in ogenschouw genomen worden waar dat toepasselijk is. Opvallend is dat het gemiddelde percentage huishoudelijke verantwoordelijkheid onder mannen en vrouwen ongeveer even groot is.

Tabel 1: Enkele demografische kenmerken van de onderzoeksgroep (N=386) naar geslacht.

	vrouwen		mannen	
N:	275	(71%)	111	(29%)
Gemiddelde leeftijd (SD)	22.3	(5.4)	22.6	(5.0)
Religieuze affiliatie	87	(31.8%)	31	(29.2%)
Hoogste opleiding				
lager beroeps	6	(2.2%)	2	(1.8%)
middelbare school	202	(73.7%)	81	(75.7%)
hoger beroeps	46	(16.8%)	18	(16.8%)
wetenschappelijk	14	(5.1%)	5	(4.7%)
anders	6	(2.2%)	1	(0.9%)
Relatie status				
getrouwd/samenw.	40	(14.7%)	13	(12.3%)
vaste relatie	156	(57.1%)	52	(49.1%)
alleenstaand	77	(28.2%)	41	(38.7%)
Gem. % huish. verantwoord. (SD)	65.6	(32.6)	65.2	(68.4)

Vanwege missing values wordt soms niet precies de steekproefgrootte gehaald

Dit heeft wellicht te maken met het feit dat het hier om een relatief groot aantal alleenstaande mannen gaat, een gegeven dat overigens geen geweld doet aan de representativiteit van de steekproef voor de populatie studenten in Nederland.

Seksueel interactiegedrag

Respondenten gaven op een 5-puntsschaal aan hoe vaak zij 55 verschillende gedragingen en emoties ervaarden gedurende hun heteroseksuele contacten in het afgelopen jaar. De items waren ontwikkeld en geselecteerd op basis van de relevante literatuur, op basis van gerelateerde instrumenten over algemene interactiestrategieën in intieme relaties (e.g. White & Roufail, 1989) en op grond van uitspraken van respondenten in eerder kwalitatief onderzoek naar seksueel gedrag (Vanwesenbeeck, 1994, 1997). Na een factoranalyse, een target-rotatie procedure en het verwijderen van items met een factorlading onder .5 werden er drie schalen vastgesteld met alpha's van respectievelijk .93, .76 en .73. Deze hadden betrekking op *angstige onzekerheid* (bestaande uit items zoals 'Ik weet niet hoe ik om moet gaan met seks' en 'Ik heb het gevoel dat ik weinig invloed heb op wat er gebeurt'), *pro-actieve controle* (bijvoorbeeld 'Ik gebruik al mijn charme om mijn partner te beïnvloeden' en 'Ik probeer te krijgen wat ik wil door op mijn partner in te praten') en *defensieve controle* (bijvoorbeeld 'Ik laat goed weten wat ik niet wil in seks' en 'Ik weiger bepaalde dingen'). *Angstige onzekerheid* lijkt vooral te verwijzen naar een gebrek aan controle en vastberadenheid in seksuele interactie. *Pro-actieve controle* kan gezien worden als een indicatie voor de mate van actieve orkestratie van seksuele contacten, terwijl *defensieve controle* vooral verwijst naar het stellen van grenzen aan seksuele activiteit en ongewenste seks. Voor de volledige lijst items (en item-totaal correlaties) van deze (en hieronder beschreven) schalen, verwijzen we naar Vanwesenbeeck, Bekker en van Lenning (1998).

Seksuele betekenissen

Een lijst van 31 items was samengesteld waarin, onder andere, 5 items verwezen naar Sexual Sensation Seeking (cfr. Kalichman, Johnson, Adair et al., 1994), 5 items naar Sexual Compulsiveness (idem) en 5 items naar Sexual Anxiety (cfr. Janda & O'Grady, 1980 en Fisher, Byrne & White, 1983). Uit bestaande (Engelstalige) instrumenten werden steeds die items gekozen die volgens de rapportage van de auteurs hoog laadden op de afzonderlijke constructen en die door ons geschikt geacht

werden voor de huidige generatie Nederlandse jongeren. Andere items waren opnieuw geformuleerd op basis van uitspraken van respondenten in eerder kwalitatief onderzoek. Er werd op een 5-puntsschaal gescoord. Eenzelfde procedure als bij de interactieschalen werd gehanteerd en resulteerde in drie schalen met alpha's van respectievelijk .87, .79 en .79. Ze verwezen, niet verwonderlijk, sterk naar de bovengenoemde drie concepten en hadden dus betrekking op: *Seksuele dwangmatigheid* (bijvoorbeeld 'Ik moet knokken om mijn seksuele gedachten en gedrag onder controle te houden', 'Mijn verlangen naar seks verstoort mijn dagelijkse leven'), *seksuele angst* (bijvoorbeeld 'Als ik seksuele verlangens heb maak ik me zorgen over wat ik moet doen', 'Seksuele relaties aangaan is een stressvolle ervaring voor mij') en *seksuele sensatiedrang* (bijvoorbeeld 'Ik wil graag ongewone seksuele dingen uitproberen', 'Ik houd van wilde, 'ongereemde' seksuele contacten').

Attituden met betrekking tot gender en genderrelaties

Er werden drie schalen gebruikt. De eerste was een maat voor *genderconservatisme* en bestond uit 8 items, die bewerkt en geselecteerd waren uit, onder andere, Burt's Sex role stereotyping scale (1980) en Cota & Xinaris' Short sex role ideology scale (1993). Voorbeelden zijn 'Voor vrouwen is het aantrekkelijker om een mannequin te zijn dan een wetenschapper' en 'De man moet beschouwd worden als de wettelijke vertegenwoordiger van het gezin'. Items met een factorlading lager dan .5 zijn uit de schaal verwijderd. Cronbach's alpha was .77. De tweede schaal (8 items) had betrekking op *acceptatie van interpersoonlijk geweld en verkrachtingmythen* en was een combinatie van bewerkingen van Burt's Acceptance of interpersonal violence and Rape myth acceptance scales (1980), die in onze analyses sterk clusterden (alpha was .77). Items waren, bijvoorbeeld, 'Vrouwen vragen om moeilijkheden als ze zich uitdagend opstellen' en 'Soms moet een man wel druk uitoefenen om seks te krijgen van een vrouw'. De derde schaal (15 items) had betrekking op *vijandigheid jegens de andere sekse* en was een combinatie van Burt's Adversarial beliefs scale (1980) and Check et al.'s Hostility toward women and men scales (1985). Items waren, bijvoorbeeld, 'Mannen irriteren me veel meer dan ze zich realiseren' en 'Vrouwen irriteren me veel meer dan ze zich realiseren'. Het was opvallend dat vijandigheid ten aanzien van beide seksen sterk samenhangt; er werden geen sekseverschillen ge-

vonden op subschalen die slechts op (vijandigheid jegens) één sekse betrekking hadden. Cronbach's alpha voor de schaal was .88.

Ervaringen met seksuele dwang

Om de prevalentie van seksueel geweld in de kindertijd vast te stellen, vroegen we de respondenten 'of iemand je -voor je 16e jaar- ooit overgehaald of gedwongen had om seksuele dingen te doen zonder dat je dat wilde'. Bij 'ja' als antwoord, werd er verder gevraagd over, onder andere, de frequentie waarmee dit gebeurd was en wie de dader(s) was/waaren. Ervaringen met seksuele dwang na het 16e jaar werden bevraagd met behulp van een bewerking van Koss & Oros' (1982) Sexual Experience Survey. We vroegen of de respondenten ooit -vanaf hun 16e- seks hadden gehad terwijl zij eigenlijk niet wilden, maar omdat zij zich onder druk gezet voelden door valse beloften, voortdurend aandringen en/of de (dreiging van) fysiek geweld. De zelfde drie vragen werden gesteld met betrekking tot het uitvoeren van dwang. Bij bevestigende antwoorden werd opnieuw doorgevraagd over de frequentie en aard van de dwang en de relatie tot de dader.

Seksuele problemen

Aan een lijst met gezondheidsproblemen ('hoe vaak had je het afgelopen jaar last van ...') werden een aantal items met betrekking tot seksuele problemen toegevoegd. Deze vielen in de factoranalyse uiteen in twee factoren: *Seksuele inhibitie* (4 items, bijvoorbeeld 'te weinig zin in seks', 'problemen met opgewonden worden of blijven'; alpha is .79) en *seksuele preoccupatie* (3 items, bijvoorbeeld 'seks niet uit mijn hoofd kunnen zetten', 'steeds seks willen maar niet emotioneel bevredigd worden'; alpha is .59).

Liefdesstijlen

Liefdesstijlen ('Love styles') werden geïnventariseerd met behulp van een verkorte en bewerkte versie van Hendrick & Hendrick's (1986) Love Attitude Scale (LAS). De zes love styles (Eros, Ludus, Storge, Mania, Agape en Pragma) werden in onze steekproef perfect gerepliceerd. Alhoewel de LAS nadrukkelijk ontworpen is als een meetinstrument voor relatieattituden en -voorkeuren, nemen wij aan dat ze, gezien de formulering van de items, tot op zekere hoogte ook relatie-ervaringen reflecteert. In

Tabel 2: Sekseverschillen op de gebruikte schalen (N=386; 275 vrouwen, 111 mannen); gemiddelden (SD), Student's t

Schaal (aantal items)	mannen	vrouwen	t
Interactie gedrag			
angstige onzekerheid (15)	27.4 (7.3)	30.1 (10)	-2.8 **
pro-actieve controle (4)	9.4 (3.0)	8.1 (2.8)	3.9 ***
defensieve controle (6)	15.2 (4.3)	18.0 (4.4)	-5.6 ***
Seksuele betekenissen			
seksuele dwangmatigheid (5)	15.5 (3.5)	13.6 (2.6)	5.4 ***
seksuele angst (6)	20.7 (3.6)	22.0 (3.6)	-3.1 **
seksuele sensatiedrang (4)	17.8 (2.7)	16.1 (2.8)	5.3 ***
Gender attituden			
gender conservatisme (8)	26.7 (4.6)	23.0 (4.0)	7.7 ***
acc. interp. geweld (8)	25.9 (4.1)	22.7 (3.9)	7.0 ***
vijandigheid (15)	47.9 (7.9)	44.2 (6.8)	4.4 ***
Seksuele problemen			
seksuele inhibitie (4)	4.8 (1.1)	7.2 (3.2)	-10.9 ***
seksuele preoccupatie (3)	5.6 (2.3)	3.8 (1.1)	8.0 ***
Liefdesstijlen			
Ludus (4)	9.2 (2.8)	7.9 (2.3)	3.8 ***
Eros (4)	15.6 (2.9)	15.1 (2.8)	1.7

** : p<.01; *** : p<.001

deze analyse worden alleen de scores op *Eros* (een romantische, passionele liefdesstijl, bijvoorbeeld 'Er is sprake van een mysterieuze lichamelijke aantrekkingskracht tussen mijn vriend/-in en mij', 'Ons seksleven is zeer intens en bevredigend') en *Ludus* (een 'game-playing, casual' liefdesstijl, bijvoorbeeld 'Ik probeer mijn vriend/-in een beetje in het onzekere te laten over mijn toewijding aan hem/haar', 'Ik geniet ervan om het spel der liefde met verschillende partners te spelen') gebruikt, aangezien deze liefdesstijlen in de analyses 'het meeste deden' en met name sterk associeerden met de andere maten.

Resultaten

Sekseverschillen

De enige schaal waarop het sekseverschil niet significant is, is *Eros*. Verder zijn alle sekseverschillen significant en overeenkomstig de verwachtingen (zie Tabel 2): vrouwelijke studenten scoren hoger op angstige onzekerheid, defensieve controle, seksuele angst en seksuele inhibitie. De sekseverschillen op angstige onzekerheid en seksuele angst waren temeer opvallend omdat beide variabelen significant positief samenhangen met een relatiestatus als alleenstaande, hetgeen in onze steekproef voor een hoger percentage mannen dan vrouwen het geval was. Afzonderlijke analyses toonden verder aan, dat het sekseverschil ten nadele van vrouwen op deze variabelen, zowel onder respondenten met als zonder vaste partner significant was. Mannelijke studenten daarentegen scoren hoger op pro-actieve controle, seksuele dwangmatigheid, seksuele sensatiedrang, genderconservatisme, acceptatie van interpersoonlijk geweld, vijandigheid jegens de andere sekse, seksuele preoccupatie en een *Ludus* liefdesstijl.

Vrouwen rapporteerden ook, niet verwonderlijk, vaker ervaringen met Seksuele Dwang. Ruim éénderde van de vrouwen (35.6%) rapporteerde ooit een of andere vorm van seksuele dwang meegemaakt te hebben; onder de mannen was dat 10%. Van de mannen zei 13.8% ooit (niet fysieke) dwang te hebben uitgeoefend; onder de vrouwen was dat 2.8%. Voor meer informatie over de aard en ernst van de seksuele dwang en de onderlinge samenhang tussen de verschillende ervaringen, verwijzen we naar Vanwesenbeeck, Bekker & van Lenning (1999).

Verbanden tussen de seksuele interactieschalen en de andere variabelen

Negen van de dertien onderzochte variabelen droegen afzonderlijk significant bij aan de variantie in *angstige onzekerheid* onder vrouwen (zie Tabel 3). In een stepwise regressieanalyse waarbij alle variabelen ingevoerd werden, bleek dat vrouwen vooral meer angstige onzekerheid rapporteerden naarmate ze een minder vaste partnerrelatie hadden, ooit seksuele dwang hadden meegemaakt, meer seksuele angst en inhibitie rapporteerden, en minder een romantische *Eros* liefdesstijl aanhingen. Deze factoren verklaarden tezamen 54% van de variantie in angstige onzekerheid onder vrouwen. Als seksuele angst, een variabele die conceptueel dicht tegen angstige onzekerheid aanligt, uit de analyse genomen werd, verklaarden de resterende variabelen nog 41%. In de afzonderlijke analyses waren onder vrouwen bovendien, zij het in mindere mate, seksuele preoccupatie en een *Ludus* liefdesstijl positief en seksuele sensatiedrang negatief aan angstige onzekerheid gerelateerd.

Onder mannen droegen zes van de dertien variabelen afzonderlijk significant bij aan de variantie in *angstige onzekerheid*. De stepwise regressieanalyse hield dezelfde factoren in de vergelijking als bij vrouwen met uitzondering van de ervaring met seksuele dwang: tezamen verklaarden een minder vaste partnerrelatie, seksuele angst, seksuele inhibitie en een romantische *Eros* liefdesstijl 51% van de variantie in angstige onzekerheid onder mannen. Bij weglating van de variabele seksuele angst was dit percentage 39. Daarnaast bleken seksuele preoccupatie en een *Ludus* liefdesstijl van belang in verband met de angstige onzekerheid van mannen.

Met betrekking tot *proactieve controle* vonden we het volgende. Onder vrouwen bleek vooral seksuele sensatiedrang bij te dragen aan proactieve controle: 12% van de variantie werd erdoor verklaard. In de afzonderlijke analyses bleken daarnaast seksuele dwangmatigheid, seksuele preoccupatie en een *Eros* liefdesstijl belangrijke factoren. Bij mannen bleken vooral zowel seksuele sensatiedrang als genderconservatisme bij te dragen aan proactief gedrag: tezamen verklaarden ze 22% van de variantie. Daarnaast bleken in de afzonderlijke analyses seksuele dwangmatigheid, acceptatie van interpersoonlijk geweld, vijandigheid jegens de andere sekse, seksuele preoccupatie, en een *Ludus* liefdesstijl significant gerelateerd aan proactief gedrag onder mannen.

Tabel 3: Regressiecoëfficiënten voor de afzonderlijke bijdragen van de verschillende variabelen aan de variantie op de Seksuele interactieschalen, naar geslacht; Beta, sign.T

Variabele	vrouwen (n = 275)			mannen (n = 111)		
	angstige onzekerh.	pro-act. controle	defens. controle	angstige onzekerh.	pro-act. controle	defens. controle
Leeftijd	-.01	-.03	-.24***c	.19	-.16	-.03
Vaste relatie	-.30***a	.02	-.11	-.30** d	-.09	-.14
Ooit seksuele dwang	.24***a	-.10	-.14*	.19	.10	-.11
Seksuele dwangmatigheid	-.01	.19**	-.04	.15	.20*	-.18
Seksuele angst	.56***a	-.11	.01	.52***d	.10	-.06
Seksuele sensatiedrang	-.14*	.36***b	.19**	-.12	.33***e	-.18
Gender conservatisme	.06	-.01	-.16**c	-.04	.37***e	-.14
Accept. interp. geweld	.01	-.00	-.11	-.04	.21*	-.13
Vijandigheid	.20**	.08	-.08	.04	.26**	-.19
Seksuele inhibitie	.47***a	-.08	-.01	.40***d	.05	-.07
Seksuele preoccupatie	.13*	.13*	.03	.33***	.30**	-.34***f
Ludus liefdesstijl	.13*	.11	-.00	.22**	.26**	-.04
Eros liefdesstijl	-.46***a	.14*	.14*	-.45***d	.01	.08

*: $p < .05$; **: $p < .01$; ***: $p < .001$

- a: in een hiërarchische regressieanalyse [method=step; pin(.05)pout(.10)] met alle onafhankelijke variabelen zijn deze significant. Tezamen verklaren zij 54% van de variantie in Angstige onzekerheid onder vrouwen.
 b: als bij a; 12% van de variantie in Pro-actieve controle onder vrouwen wordt verklaard.
 c: als bij a; 6% van de variantie in Defensieve controle onder vrouwen wordt verklaard.
 d: als bij a; 51% van de variantie in Angstige onzekerheid onder mannen wordt verklaard.
 e: als bij a; 22% van de variantie in Pro-actieve controle onder mannen wordt verklaard.
 f: als bij a; 13% van de variantie in Defensieve controle onder mannen wordt verklaard.

De variantie in *defensieve controle* werd bij vrouwen vooral verklaard door leeftijd en gender-conservatisme (tezamen 6%): Naarmate vrouwen ouder waren en/of meer gender conservatief, rapporteerden ze minder defensief seksueel gedrag. Verder bleken de ervaring met seksuele dwang (in negatieve zin), seksuele sensatiedrang en een Eros liefdesstijl significant te associëren met de mate van grensstellend gedrag onder vrouwen. Bij mannen was alleen seksuele preoccupatie gerelateerd aan defensief gedrag (verklaarde 13% van de variantie) en wel in negatieve zin: Hoe meer preoccupatie hoe minder grensstellend gedrag er gerapporteerd werd.

Discussie en Conclusies

Sekseverschillen in heteroseksueel interactiegedrag blijken zich nog steeds in stereotiepe richting voor te doen onder deze Nederlandse studenten. Mannen scoren hoger op actieve orkestratie van seksualiteit en vrouwen scoren hoger op angst,

onzekerheid en defensiviteit. Ook voor de onderzochte (emotionele, attitudinale en ervarings-) aspecten van seksualiteit zijn de sekseverschillen overwegend stereotiep en zoals verwacht: vrouwen hebben vaker ervaring met seksuele dwang en rapporteren meer seksuele angst en problemen met seksuele inhibitie, terwijl mannen zich sterker een 'playful' Ludus relatiestijl aanmeten en meer seksuele dwangmatigheid, sensatiedrang en problemen met seksuele preoccupatie rapporteren. Ook worden de bevindingen uit andere studies (e.g. Anderson, Cooper & Okamura, 1997; Glick & Fiske, 1996), dat mannen er conservatievere attitudes op na houden met betrekking tot gender en genderrelaties dan vrouwen, in dit onderzoek bevestigd.

Benadrukt moet echter tevens worden dat ook de verschillen in interactiegedrag tussen vrouwen en mannen onderling groot zijn. En deze verschillen blijken voor een niet onbelangrijk deel verklaard te kunnen worden door de hier onderzochte correlaten. Er zijn een aantal *overeenkomsten* tussen de seksen wat betreft de determinanten van seksueel

interactiegedrag. Voor beide seksen is, niet verwonderlijk, angstige onzekerheid in seksuele interactie groter naarmate de seksuele angst groter is, men meer problemen heeft met seksuele inhibitie en men een minder vaste partnerrelatie heeft. Ook is angstige onzekerheid voor beide seksen lager naarmate men sterker een romantische Eros relatiestijl heeft (en/of ervaring heeft met Eros-getinte relaties). Proactief seksueel gedrag is voor beide seksen sterk gerelateerd aan seksuele sensatiedrang.

Er zijn echter ook belangrijke *verschillen* tussen de seksen in de wijze waarop het interactiegedrag gedetermineerd is. Om te beginnen spelen ervaringen met seksuele dwang alleen een rol bij vrouwen. Vrouwen die die ervaringen rapporteren zijn meer angstig en onzeker in seksuele contacten en minder assertief in hun grensstellend gedrag. De aangeleerde hulpeloosheidshypothese wordt door onze resultaten bevestigd.

Opvallend is ook dat we alleen voor mannen een verband vinden tussen conservatieve en vijandige attitudes ten aanzien van (de andere) gender enerzijds en seksueel initiatief en proactiviteit anderzijds. Vijandige attitudes jegens de andere sekse hangen bij vrouwen daarentegen juist samen met angstige onzekerheid. En conservatievere genderattitudes hangen bij vrouwen samen met minder grensstellend gedrag. Kennelijk associëren conservatieve en vijandige gender attitudes met stereotiep (en dus verschillend) interactiegedrag: bij mannen met meer initiatief en activiteit, bij vrouwen met meer onzekerheid en inschikkelijkheid. Deze bevindingen zijn in overeenstemming met de in de inleiding aangehaalde studies die verbanden laten zien tussen conservatieve attitudes en (risico voor) seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Een ander verschil doet zich voor als we kijken naar de invloed van de gerapporteerde liefdesstijl op seksueel proactief gedrag. Vrouwen orchestreer seksuele interacties meer als ze een romantische Eros liefdesstijl onderschrijven; bij mannen is dat het geval als ze meer een 'playful, casual way of loving', Ludus, voorstaan. Opnieuw moet opgemerkt worden dat het hier (deels) ook om een ervaringseffect kan gaan. Niettemin lijkt pro-actief gedrag zich bij vrouwen en mannen in een andere relatie-context, vanuit een andere motivatie dan wel ervaring, voor te doen. Een romantische visie op of ervaring in hun relatie lijkt om meerdere redenen profijtelijk voor vrouwen, want dit associeert niet alleen met meer pro-activiteit, maar tevens met minder angstige onzekerheid en meer grensstellende controle. Hetzelfde is het geval met sek-

suele sensatiedrang. Wellicht is seksuele sensatiedrang onder vrouwen sterk indicatief voor acceptatie van zichzelf als seksueel wezen en voor goed inzicht in de eigen seksuele wensen en grenzen; onder mannen daarentegen is sensatiedrang algemener en dus minder indicatief voor verschillen in specifieke seksuele vaardigheden.

Opvallend is, tot slot, de rol van seksuele preoccupatie. Seksuele preoccupatie ('seks niet uit het hoofd kunnen zetten', 'steeds maar seks willen maar niet emotioneel bevredigd worden') is voor beide seksen, maar aanzienlijk sterker voor mannen, geassocieerd met *zowel* angstige onzekerheid *als* met initiatief en activiteit in seksuele contacten (hetgeen overigens onder mannen ook voor de Ludus relatiestijl geldt). Een combinatie van zowel sociale onzekerheid als aantrekkelijkheid van een actief, 'mannelijk' seksueel script bleek tevens vaak gesignaleerd te worden bij daders van seksueel geweld (zie de inleiding). Seksuele preoccupatie is wellicht een substantieel onderdeel van grensoverschrijdende seksualiteit, een veronderstelling die nadere uitwerking behoeft, zowel in wetenschappelijk als in therapeutisch opzicht.

Summary

Women and men in heterosexual interaction. A study among Dutch college students.

Interaction behaviors in heterosexual encounters were investigated in relation to age, relationship status, experience with sexual coercion, attitudes towards gender, gender relations and sexuality, love styles (Ludus and Eros) and sexual problems (preoccupation and inhibition). Subjects were 275 female and 111 male (heterosexual inter-course experienced) college students (mean age 22.4 years). Three interaction scales were developed: anxious insecurity, pro-active control and defensive control.

Sex differences in interaction behavior were as could be expected on the basis of stereotypical sexual scripts: women reported more anxious insecurity and defensive control and men reported more pro-active control. Sex differences on the level of the correlates studied were in accordance with expectations and the available scientific evidence, e.g. men reported more conservative attitudes toward gender and gender relations and had higher scores on sexual compulsion, sexual sensation seeking, preoccupation and a Ludus love style. Women had more often experienced sexual coercion and had higher scores on sexual anxiety and sexual inhibition.

(Self-reported) male sexual interaction behavior was found to be more stereotypical (notably high on pro-active control) as men reported stronger endorsement of hostile and conservative gender attitudes and a Ludus love style, more sexual sensation seeking and more preoccupation with sexuality. (Self-reported) female interaction behavior was found to be more stereotypical (notably high on anxious insecurity and defensive control) as women reported more sexual anxiety, being single, being younger, endorsing hostile and conservative gender attitudes and experiencing more sexual inhibition. Women who had experienced sexual coercion reported more anxious insecurity and less defensive control. Stronger endorsement of an Eros love style was associated with less anxious insecurity and more (both defensive and pro-active) control among women.

Literatuur

- Amaro, H. (1995). Love, sex and power: Considering women's realities in HIV prevention. *American Psychologist*, 50: 437-447.
- Burt, M.R. (1980). Cultural Myths and Supports for Rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38: 217-230.
- Burt, M.R. (1983). Justifying personal violence: a comparison of rapists and the general public. *Victimology: An International Journal*, 8:131-150.
- Byers, E.S. (1996). How Well Does the Traditional Sexual Script Explain Sexual Coercion? Review of a Program of Research. *Journal of Psychology and Human Sexuality*, 8: 7-25.
- Check, J.V.P., N.M. Malamuth, B. Elias, & S. Barton (1985). On hostile ground. *Psychology Today*, 19: 56-61.
- Cota, A.A. & S. Xinaris (1993). Factor Structure of the Sex-Role Ideology Scale; Introducing a Short Form. *Sex Roles*, 29: 345-358.
- Draijer, N. (1990). *Seksuele traumatisering in de jeugd. Gevolgen op lange termijn van seksueel misbruik van meisjes door verwanten*. Academisch proefschrift. SUA, Amsterdam.
- Fisher, W.A., D. Byrne, & L.A. White (1983). Emotional barriers to contraception. In D. Byrne & W.A. Fisher (Eds.) *Adolescents, sex and contraception*. (pp.207-239) Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, N.J.
- Fisher, W.A., D. Byrne, L.A. White & K. Kelley (1988). Erotophobia-erotophilia as a dimension of personality. *Journal of Sex Research*, 25: 123-151.
- Gerrard, M., F.X. Gibbons & S.B. McCoy (1993). Emotional inhibition of effective contraception. *Anxiety, Stress, and Coping*, 6: 73-88.
- Hendrick, C. & S. Hendrick (1986). A Theory and Method of Love. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50: 392-402.
- Holland, J., C. Ramazanoglu, S. Scott, S. Sharp & R. Thomson (1990). Sex, gender and power: young women's sexuality in the shadow of AIDS. *Sociology of Health and Illness*, 12: 336-350.
- Holland, J., C. Ramazanoglu, S. Sharp & R. Thomson (1995). The 'Male in the head': Heterosexuality, risk and power. In: Friedrich, D. & Heckmann, W. (Eds.) *Aids in Europe - The behavioral aspect. Vol 1: General aspects*. (pp.137-145) Ed. Sigma, Berlin.
- Janda, L.H. & K.E. O'Grady (1980). Development of a Sex Anxiety Inventory. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 48: 169-175.
- Kalichman, S.C., J.R. Johnson, V. Adair, D. Rompa, K. Multhaupt & J.A. Kelly (1994). Sexual sensation seeking: scale development and predicting AIDS-risk behavior among homosexually active men. *Journal of Personality Assessment*, 62: 385-397.
- Kane, S. (1990). AIDS, addiction and condom use: sources of sexual risk for heterosexual women. *Journal of Sex Research*, 27: 427-444.
- Kippax, S., J. Crawford, C. Waldby & P. Benton (1990). Women negotiating heterosex: implications for AIDS prevention. *Women's Studies International Forum*, 13: 533-542.
- Koss, M. (1985). The hidden rape victim: personality, attitudinal and situational characteristics. *Psychology of Women Quarterly*, 9: 193-212.
- Koss, M.P. & C.J. Oros (1982). Sexual Experiences Survey: A Research Instrument Investigating Sexual Aggression and Victimization. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 50: 455-457.
- Lisak, D. & S. Roth (1988). Motivational factors in nonincarcerated sexually aggressive men. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55: 795-802.
- Lundberg-Love, P. & R. Geffner (1989). Date rape: prevalence, risk factors, and a proposed model. In: M.A. Pirog-Good & J.E. Stets (Eds.) *Violence in dating relationships: Emerging social issues* (pp.169-184). Praeger, New York.
- Malamuth, N.M., R.J. Sockloskie, M.P. Koss & J.S. Tanaka (1991). Characteristics of aggressors against women: testing a model using a national sample of college students. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59: 670-681.
- Marshall, W.L. & H.E. Barbaree (1984). A behavioral view of rape. *International Journal of Law and Psychiatry*, 7: 51-77.
- Marshall, W.L., S. Hudson & S. Hodgkinson (1993). The importance of attachment bonds in the development of juvenile sex offending. In: H. Barbaree, W. Marshall & S. Hudson (Eds.) *The Juvenile Sex Offender*. (pp.164-181) The Guilford Press, New York.
- Mosher, D.L. & R.D. Anderson (1986). Macho personality, sexual aggression, and reactions to guided imagery of realistic rape. *Journal of Research in Personality*, 20: 77-94.
- Muehlenhard, C.L. & M.A. Linton (1987). Date rape and sexual aggression in dating situations: incidence and risk factors. *Journal of Counseling Psychology*, 34: 186-196.
- Muster, N.J. (1992). Treating the adolescent victim-turned-offender. *Adolescence*, 27: 441-450.
- Rapaport, K. & B.R. Burkhart (1984). Personality and attitudinal characteristics of sexually coercive college males. *Journal of Abnormal Psychology*, 93: 216-221.
- Reilly, M.E., B. Lott, D. Caldwell & L. DeLuca (1992). Tolerance for sexual harassment related to self-reported sexual victimization. *Gender and Society*, 6: 122-138.
- Römkens, R. (1989) *Geweld tegen vrouwen in heteroseksuele relaties*. WOSG, Amsterdam.
- Russell, D.E.H. (1984). *Sexual exploitation. Rape, Child Sexual Abuse and Workplace Harassment*. Sage Publications, Beverly Hills.
- Segal, L. (1994). *Straight Sex. The politics of pleasure*. Virago Press, London.
- Spence, J.T., M. Losoff & A.S. Robbins (1991). Sexually aggressive tactics in dating relationships: personality and attitudinal correlates. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 10: 289-304.
- Stevenson, M.R. & W.M. Gajarsky (1991). Unwanted childhood sexual experiences relate to later revictimization and male perpetration. *Journal of Psychology and Human Sexuality*, 4: 57-70.
- Vanwesenbeeck, I. (1994). *Prostitutes' well-being and risk*. Academisch proefschrift. VU University Press, Amsterdam.
- Vanwesenbeeck, I. (1997). Female Sexual Power and Control: From Problem to Promise. In: A. van Lenning, M. Bekker & I. Vanwesenbeeck (Eds.) *Feminist Utopias in a Postmodern Era*. (pp. 161-175) Tilburg University Press, Tilburg.
- Vanwesenbeeck, I., M. Bekker & A. van Lenning (1998). Gender attitudes, sexual meanings and interactional patterns in heterosexual encounters among college students in The Netherlands. *Journal of Sex Research*, 35 (4), in press.
- Vanwesenbeeck, I., M. Bekker & A. van Lenning (1999). Attitudinal and interactional correlates of sexual coercion in heterosexual encounters among Dutch college students. *Journal of Interpersonal Violence*, in review.
- Vanwesenbeeck, I., G. van Zessen, R. Ingham, E. Jaramazovic & D. Stevens (1999). Factors and processes in heterosexual competence and risk: an integrated review of the evidence. *Psychology and Health*, in press.
- White, J.W. & M. Roufail (1989). Gender and influence strategies of first choice and last resort. *Psychology of Women Quarterly*, 13: 175-189.
- Wyatt, G.E. (1991). Child sexual abuse and its effects on sexual functioning. *Annual Review of Sex Research*, 1: 249-266.
- Zessen, G. van & Th. Sandfort (1991) *Seksualiteit in Nederland. Seksueel gedrag, risico en preventie van AIDS*. Swets & Zeitlinger, Lisse.